

УДК 02:32.019.52

Артур Федорчук,

наук. співроб. Фонду Президентів України НБУВ

Тетяна Третяк,

мол. наук. співроб. Фонду Президентів України НБУВ

АВТОРИТЕТ УКРАЇНИ У СВІТІ: АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОЇ ПРЕСИ

У публікації представлено аналітичний та бібліометричний аналіз повнотекстової бібліографічної бази даних «Україна у відгуках зарубіжної преси», яка містить записи з періодичних видань закордонної преси, присвячені Україні. Охарактеризовано особливості висвітлення суспільного, економічного та політичного життя нашої країни періодичними виданнями різних країн. Проаналізовано вплив світової преси на формування репутації України у світі.

Ключові слова: база даних, авторитет України, моніторинг преси, бізнес-клімат, інформаційний простір.

Під авторитетом (іміджем, репутацією) країни розуміють комплекс думок, відчуттів, асоціацій та уявлень, які виникають у людини, коли вона бачить, чує назву країни чи купує товар, вироблений у цій країні. Іншими словами, імідж України – це емоційно забарвлений образ України в уявленні різних цільових груп на міжнародному, національному та локальному рівнях. Сьогодні в міжнародному конкурентному середовищі в більшості випадків саме імідж визначає місце країни у світі. Погана ж репутація або її практична відсутність є вагомою вадою державної політики та загалом країни, яка прагне бути конкурентоспроможною на міжнародній арені. Такі поняття як імідж, репутація, авторитет розглядаються як найнеобхідніші складові стратегічного надбання держави [1, 7].

Унаслідок відсутності потужного українського інформаційного ринку, слабкості представлення нашої державою української тематики у світі вибудовується спотворений образ України, складається хибне уявлення про розвиток її зовнішньої та внутрішньої політики, що негативно впливає на її міжнародний авторитет. Нині Україна у справі формування світової громадської думки про себе перебуває в залежності від закордонних

інформаційних структур і ЗМІ. Крім того, поки що вона і на власній території нездатна протистояти агітаційно-пропагандистським та маніпулятивним акціям інших держав, які через пряме втручання в український медійний простір намагаються забезпечити свої політичні та економічні інтереси [6]. У зв'язку з цим дослідження характеру висвітлення України іноземними ЗМІ, повноцінний систематичний моніторинг закордонної преси має величезне значення для українського суспільства. Відділом організації та використання фондів Фонду Президентів України Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в липні 2011 р. була розпочата робота з організації моніторингу закордонної преси та дослідження іміджу України, що створюється на її сторінках [2].

Аналіз матеріалів зарубіжної преси. Загалом за період з липня 2011 по квітень 2012 р. до моніторингу «Україна у відгуках зарубіжної преси» було включено та проаналізовано 4538 публікацій 80 періодичних видань іноземної преси. Визначення кола джерел, що були задіяні в процес моніторингу, переслідувало мету оптимально репрезентувати найбільш впливові з точки зору формування іміджу України країни та найавторитетніші видання цих країн.

Як видно з графіка (рис. 1), найбільший пік уваги журналістів світу до України був зафіксований у вересні 2011 р., насиченими також виявилися квітень – травень 2012 р.

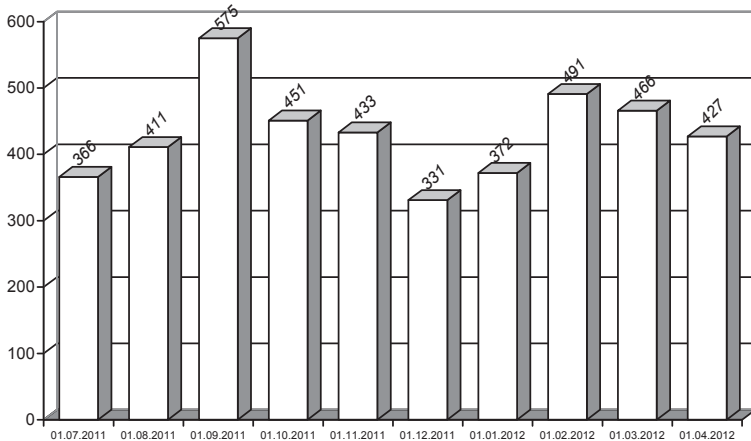

Рис 1. Динаміка кількості публікацій про Україну, включених до моніторингу (липень 2011 – квітень 2012)

Перш за все слід зауважити, що дзеркало нашого закордонного іміджу не одне, їх багато, оскільки для кожної країни ми цікаві чимось іншим. Зрозуміло, що американці виявляють підвищений інтерес до українського військово-промислового комплексу та піратства відео- та аудіопродукції, росіяни – до системи транспортування енергоносіїв, а поляки та чехи – до українських заробітчан у Польщі. Прикро не це, а те, що нас загалом бачать однобоко, крізь призму старих та нових стереотипів. Україна в асоціаціях іноземців це:

- маловідома і невливова європейська держава, яка шукає своє місце у світі;
- молода демократична держава, але з пострадянським тягарем непорядкованості;
- політично нестабільна держава з нестабільною владою;
- країна, що перебуває під впливом Росії та має з нею постійні проблеми економічного та політичного характеру;
- країна з високими інвестиційними ризиками, корупцією в органах влади;
- країна, яка з великими труднощами переживає наслідки Чорнобиля;
- країна з талановитим, але бідним народом, приниженою інтелігенцією.

Ці стереотипи та міфи склалися десятиріччями, і викоренити їх важко, особливо якщо постійно знаходяться негативні підтвердження їх правдивості [10, 11, 12].

Уявлення іноземних журналістів про нас є поверховими, фрагментарними і переважно негативними. Зокрема, північно-американські видання здебільшого пишуть про корумпованість української влади, розквіт злочинності, економічний занепад. Не полишає газетних шпальт чорнобильська тема (тільки раніше йшлося про закриття Чорнобильської АЕС, а нині – про побудову укриття над саркофагом). Звичайно ж, трапляються і приємніші для нас повідомлення, що стосуються, як правило, вдалих науково-технічних розробок, спортивних досягнень, або ж мистецьких проєктів, проте в текстах подібних статей обов'язково трапляються згадки про те, у яких злиднених умовах працюють наші науковці (спортсмени, митці). Західноєвропейські ЗМІ приділяють дещо більше уваги конструкторським розробкам українських учених, досягненням учених та митців. Іноді трапляються ґрунтовні економічні або історичні огляди. Однак, навіть у цьому контексті, західноєвропейські журналісти не забувають згадувати про українську злидненість, корупцію, бюрократію та про наступи влади на свободу слова [3].

Значно привітніше ставляться до України ЗМІ Центральної та Східної Європи. Вони, у першу чергу поляки, визнають важливість Української держави для стабільності центральноєвропейського регіону. Проте й тут можна знайти чимало статей про українську мафію та про поневірення українських нелегальних мігрантів.

Особливу роль у формуванні зовнішнього іміджу України відіграють російські ЗМІ, які внаслідок великого поширення на пострадянських просторах і не тільки, формують уявлення про особливості політичного, економічного та соціального життя України серед громадян країн СНД та значної кількості країн дальнього зарубіжжя [9]. Крім того, російські ЗМІ не тільки одноосібно формують уявлення про Україну на величезних просторах Співдружності, а й досить часто стають активними учасниками внутрішньополітичних процесів у самій Україні. У більшості центральних російських ЗМІ регулярно з'являються статті, присвячені Україні, проте ці публікації відбивають усю складність українсько-російських відносин. Хоча серед них трапляються і приязні матеріали, у більшості статей Україна постає як держава політично й економічно залежна від Росії, проте з неабиякими амбіціями.

Загалом іноземна преса бачить значний науково-технічний потенціал України, вважає нас країною з багатими ресурсами (як природними, так і людськими), проте, ми виглядаємо неспроможними належним чином розпорядитися своїми ресурсами [4, 5, 8].

Як видно з наведеної таблиці (див. табл. 1), найбільш активно про Україну пишуть популярні російські газети. На третю позицію досить несподівано потрапив російськомовний варіант китайської «Жэньминь жибао», що дуже ретельно слідкує за всіма новинами на теренах колишнього СРСР. До десятки найактивніших, у плані висвітлення українських подій, увійшли також «Молдавские ведомости» (Молдова), «День за днем» (Естонія) та «Rzeczpospolita» (Польща). Недалеко від них відстала «Советская Белоруссия». Тобто наші найближчі сусіди природно виявляють до нашого життя найбільшу цікавість. Найавторитетніші міжнародні видання, такі як: International Herald Tribune (США); The Independent (Великобританія); The Wall Street Journal (США); El Mundo (Іспанія); Financial Times (Великобританія) займають позиції в третій десятці списку активності висвітлення України, а Spiegel (Німеччина); Le Figaro (Франція) та The Washington Times (США) навіть у четвертій.

Таблиця 1

Ранжування переглянутих газет за кількістю відібраних публікацій про Україну

1.	Независимая газета (Росія)	248
2.	Российская газета (Росія)	219
3.	Жэньминь жибао (Китай)	179
4.	Известия (Росія)	165
5.	Ведомости (Росія)	162
6.	РОСБАЛТ (Росія)	128
7.	Коммерсантъ (Росія)	115
8.	Молдавские ведомости (Молдова)	104
9.	День за днем (Естонія)	99
10.	Rzeczpospolita (Польща)	78
11.	Советская Белоруссия (Білорусь)	76
12.	Зеркало (Азербайджан)	70
13.	Комсомольская правда (Росія)	65
14.	The West Australian (Австралія)	58
15.	Час (Латвія)	55
16.	Казахстанская правда (Казахстан)	49
17.	Новое время (Вірменія)	49

18.	Народная газета (Білорусь)	42
19.	Литовский курьер (Литва)	40
20.	International Herald Tribune (США)	36
21.	Кишиневский обозреватель (Молдова)	35
22.	The Independent (Великобританія)	30
23.	The Wall Street Journal (США)	30
24.	Вести сегодня (Латвія)	28
25.	El Mundo (Іспанія)	27
26.	Голос Армении (Вірменія)	27
27.	Financial Times (Великобританія)	26
28.	The Belarus Today. Белоруссия сегодня (Білорусь)	25
29.	El Universal (Венесуела)	23
30.	Вечерний Бишкек (Киргизстан)	21
31.	China Daily (Китай)	20
32.	Правда Востока (Узбекистан)	18
33.	Деловые ведомости (Естонія)	17
34.	Spiegel (Німеччина)	16
35.	The Telegraph (Великобританія)	16
36.	Независимая Молдова (Молдова)	15

37.	Granma (Куба)	13
38.	Le Figaro (Франція)	13
39.	The Straits Times (Сінгапур)	12
40.	The Washington Times (США)	12
41.	Панорама (Казахстан)	12
42.	Arab News (Саудівська Аравія)	10
43.	The Globe and Mail (Канада)	10
44.	The China Post (Китай)	9
45.	The Jordan Times (Йорданія)	9
46.	France Soir (Франція)	8
47.	Ръblico (Іспанія)	8
48.	The Irish Examiner (Ірландія)	8
49.	La Repubblica (Італія)	7
50.	The Times of India (Індія)	7
51.	Бизнес&Балтия (Латвія)	7
52.	O Globo (Бразилія)	6
53.	The Himalayan (Непал)	6
54.	The Hindu (Індія)	6
55.	The Sydney Morning Herald (Австралія)	6

56.	Correio da Manhã (Португалія)	5
57.	Cyprus Mail (Кіпр)	5
58.	Daily Mirror (Великобританія)	5
59.	Daily Nation (Кенія)	5
60.	Foreign Policy (США)	5
61.	Gazeta Polska (Польща)	5
62.	Nine O'clock (Румунія)	5
63.	Виру проспект (Естонія)	5
64.	Джорджиан таймс (Грузія)	5
65.	The Epoch Times (Китай)	5
66.	The Australian (Австралія)	4
67.	The Prague Post (Чехія)	4
68.	Экспресс К (Казахстан)	4
69.	Kurir (Сербія)	3
70.	Times Live (Південно-Африканська Республіка)	3
71.	Wiener Zeitung (Австрія)	3
72.	Неделя (Азербайджан)	3
73.	Новости Узбекистана (Узбекистан)	3
74.	Daily News and Analysis (Індія)	2

75.	DAWN (Пакистан)	2
76.	Los Angeles Times (США)	2
77.	Mail Guardian (Південно-Африканська Республіка)	2
78.	Oman Daily Observer (Оман)	2
79.	The News (Пакистан)	2
80.	Время (Казахстан)	2

Тематична структура інформації про Україну

Найбільш насиченою виявилася рубрика «Політична боротьба» (17 %). Основну увагу зарубіжна преса, особливо західна, приділяла проблемам переслідування владою опозиційних сил та «вибіркового правосуддя» над екс-прем'єр-міністром Ю. Тимошенко та членами її уряду. Ця тема проходила через переважну більшість публікацій і значною мірою саме вона вплинула на відчутне погіршення іміджу України за період дослідження.

Наступні за популярністю рубрики: «Проблеми газопостачання» (12 %) та «Українсько-російські відносини» (8 %) тісно пов'язані, оскільки головною проблемою у відносинах України з її північним сусідом у 2011–2012 рр. була спроба домовитися про прийнятну для української економіки ціну на природний газ та нормалізувати «газові стосунки» (рис. 2).

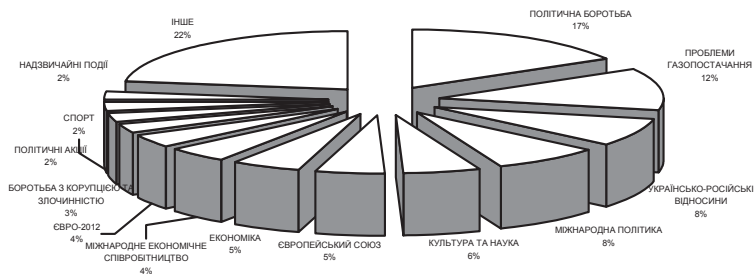

Рис. 2. Розподіл публікацій за тематикою

Рубрика «Міжнародна політика» за наповненням посіла четверту позицію. Природно, що закордонну пресу цікавлять усі аспекти зовнішньополітичної діяльності України, але за період дослідження головними інформаційними приводами слугували та сама «справа Тимошенко», зрив підписання угоди з Європейським Союзом та намагання України диверсифікувати газові поставки, позбувшись залежності від Росії. Зрозуміло, що більшість публікацій цієї рубрики з цих причин мала негативний відтінок.

Вітчизняний бізнес-клімат очима західної преси

Проаналізуємо більш детально, як висвітлює економічну ситуацію в Україні західноєвропейська ділова преса на прикладі публікацій впливової лондонської газети Financial Times. Не можна сказати, щоб західна преса приділяла економіці України та її бізнес-клімату надто велику увагу. За період моніторингу було виявлено 223 (5%) публікації, що розглядали економіку Української держави, 197 (4%) публікацій було присвячено міжнародним економічним зв'язкам України та 74 (менше 2%) – фінансовій політиці. Тобто загалом економічним питанням було присвячено приблизно десяту частину інформації про Україну. При цьому в більшості випадків нашу країну згадують лише в контексті аналізу економіки ринків, що розвиваються, або економіки східноєвропейського регіону. При цьому іноземні оглядачі та аналітики часто обмежуються лише короткими яскравими штрихами. Несприятливий інвестиційний клімат України вже став аксіомою у читачів і журналістів Західної Європи. Тому про нього пишуть зовсім коротко і до образливого прямо. Досить навести один найбільш яскравий приклад. Якщо наприкінці минулого року вітчизняні ЗМІ як сенсацію подавали той факт, що Україна опустилася зі 134-го на 152-ге місце в рейтингу корумпованості економіки, складеному Transparency International, і межує в списку з Нігерією і Угандою, то західні ділові газети подавали ту ж інформацію з підзаголовками «Нігерія за рівнем корупції опустилася до рівня України».

І все-таки про економіку України пишуть. Перш за все, на жаль, нагадуючи читачам про її хитання й високу ймовірність дефолту. Минулий рік для ринків, що розвиваються, до яких аналітики відносять Україну, був дуже непростим. На тлі побоювань глобальної рецесії і величезної волатильності на ринках, інвестори позбувалися навіть віддалено ризикованих активів. Україна втратила більше за всіх – основний індекс (ПФТС) у 2011 р. впав на 40 %, що стало абсолютним рекордом року. Ч. Робертсон, головний економіст Renaissance Capital, на сторінках лондонської Financial Times зазначав, що проблеми України особливо різно-

манітні, вона не змогла гідно відповісти на підвищення кредитних ставок для захисту своєї валюти, не змогла підписати угоду з ЄС про асоціацію через ситуацію з Тимошенко і має постійні енергетичні проблеми з Росією. До того ж банки України відчувають масове скорочення частки позикових коштів. (Keohane D. BB 2011 awards: EM winners and losers = [Нагороди BeyondBrics 2011: Переможці і переможені серед ринків, що розвиваються] / D. Keohane // Financial Times. – London, 30.12.2011).

Проблеми 2011 р., на думку західних оглядачів, у поточному році болісно загострилися. Наприкінці минулого року інвестори отримали чергову погану новину з України. Місія Міжнародного валютного фонду залишила без схвалення відновлення кредитування країни в рамках програми фінансування в 15 млрд дол. При цьому західні фінансові чиновники висловили сподівання, що тепер Київ швидше врегулює свої розбіжності з фондом – і, зціпивши зуби, підвищить ціни на енергію для населення. У разі якщо інвестори з МВФ виявляться не праві, Україна може зіткнутися з різким скороченням коштів, з усіма витікаючими наслідками для однієї із самих крихких економік Європи, попереджала Financial Times. (Wagstyl S. Ukraine & the IMF: nervous times = [України і МВФ: нервові часи] / S. Wagstyl // Financial Times. – London, 04.11.2011).

Неоднозначно оцінюють західні аналітики і показники зростання ВВП, яким так пишається український уряд. Як правило, щодо зростання ВВП країни Центральної та Східної Європи демонструють досить непогані показники, відзначає Financial Times. ВВП у минулому році мав найвищі темпи зростання в Туреччині, потім у Балтійських країнах, Україні та Польщі. Але зростання ВВП відбувалося тут з дуже низьких рівнів масової рецесії 2009 р. і не змогло відновити навіть докризовий рівень. Широка дисперсія темпів зростання країн відбувається через великі відмінності в станах здоров'я економік регіону. Оцінка рівнів ВВП у порівнянні з темпами зростання показує, що сильні економіки в Польщі та Туреччині, потім у Чехії, Словаччині та Росії. На іншому кінці шкали Угорщина, Україна, Балканські держави і країни Балтії, які, як і раніше, далеко позаду. Розшарування східноєвропейських економік за рівнем розвитку з кожним роком тільки посилюється, зазначає автор статті. (Cienski, Jan CEE: GDP growth – not the whole story = [Центральна і Східна Європа: зростання ВВП – це ще не все] / J. Cienski // Financial Times. – London, 20.03.2012).

Уважно стежать західні журналісти і за діями державних фінансових інститутів. Причому в даному випадку оцінки їхньої політики не завжди негативні. Наприклад, Україна за прикладом ряду держав

Центральної та Східної Європи знизила процентну ставку у відповідь на уповільнення економічного зростання, пише С. Уегстіл у блозі *Financial Times*. Національний банк України заявив, що знизив ставку рефінансування на 25 базисних пунктів, до 7,5 %, що стало першим скороченням із серпня 2010 р. Цьому рішенню передувало скорочення облікових ставок у багатьох країнах Центральної та Східної Європи, включаючи Сербію та Румунію. Але зниження не має універсального характеру: Росія, Польща і Чехія зберігають свої ставки, а Угорщина навіть підвищує. Як очікується, економічне зростання України у 2012 р. уповільниться з 5 % до 3,9 %, нагадує автор, тому зниження ставки, хоч і вкрай несподіване, але цілком виправдане з точки зору поживлення економіки. (Wagstyl S. Ukraine: surprise rate cut = [Україна: несподіване зниження ставки] / S. Wagstyl // *Financial Times*. – London, 22.03.2012)

І, звичайно ж, західна преса приділяє дуже багато уваги газовим відносинам України та Росії. Саме від них, на думку експертів, залежить стабільність України і, багато в чому, стабільність Центральної та Східної Європи. Київський кореспондент *Financial Times* Р. Оларчик присвятив свій березневий блог аналізу українських фінансів, тісно пов'язавши їх з поїздкою В. Януковича до Москви «в останній спробі забезпечити економічну підтримку від свого могутнього сусіда». Як зазначає автор, це регулярні поїздки, але сьогодні Київ в особливій фінансовій скруті. *Standard & Poog's* знизило кредитний прогноз по Україні на «негативний», а уряд просить МВФ про реструктуризацію або рефінансування більш ніж 3 млрд дол. платежів попередніх позик, у той час як нинішня програма фонду в Україні заморожена через відсутність фінансових реформ. Але замість реформ... Янукович недавно оголосив популярську програму збільшення пенсій та інших соціальних виплат на ті ж 3 млрд дол. Ці пропозиції є очевидною спробою повернути підтримку виборців до жовтневих парламентських виборів.

Подібні переговори про реструктуризацію з МВФ проводить лише Судан, який вже оголосив дефолт. Тому такі заяви від українського уряду викликали шок в інвесторів, що відразу ж позначилося на рівні кредитно-дефолтних свопів України. При 30 млрд дол. резервів центрального банку, безпосередній ризик дефолту України невеликий. Співвідношення державного боргу до ВВП теж не є високим – 38,9 % на кінець 2011 р. Але популярська політика означає, що він швидко зростає, до 43,5 % до кінця року, за прогнозами *JP Morgan*. Не дивно, що Януковичу потрібна Росія, робить висновок автор. (Olearchyk R. Ukraine: running short of funds = [Україна: все менше коштів] / R. Olearchyk // *Financial Times*. – London, 16.03.2012)

Висновки. Дослідження показало, що у виданнях більшості країн світу репутація України висвітлюється переважно в негативній тональності, а це вкрай несприятливо впливає на зовнішні відносини нашої країни, окремих компаній та громадян. Позитивні публікації з'являються під впливом авторства чи співавторства українських журналістів чи предмета матеріалу, віддаленого від політики та економіки.

Отже, враховуючи вищезазначене, українським журналістам, дипломатам, політикам тощо слід серйозно поставитися до проблеми незахищеності українського інформаційного простору та формування зовнішнього образу країни на сторінках світової преси. Без спільних зусиль та виважених рішень з боку українського керівництва та спільноти зовнішній імідж України залишатиметься висвітленим однобоко й тенденційно. Але цю нелегку роботу слід починати з якісного та професійного прес-моніторингу закордонного інформаційного простору.

Список використаних джерел

1. *Богуш Д.* Міжнародний імідж України: проблеми і перспективи [Електронний ресурс] / Д. Богуш // Режим доступу: URL: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/bogush/4b843f0bd3e45>. – Назва з екрана.

2. *Бодак О.* Електронний інформаційний ресурс «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у дзеркалі газетної періодики» / О. Бодак, А. Федорчук // Бібл. вісн. – 2011. – № 5. – С. 33–37.

3. *Бойко О. В.* Зовнішній імідж України в світлі англомовної преси / О. В. Бойко // Наукові записки; Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. – К., 2001. – Вип. 16. – С. 291–307. – (Серія «Політика і етнологія»).

4. *Бутирський О. А.* Україна у дзеркалі західних ЗМІ // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка / О. А. Бутирський. – 2003. – Вип. 11. – С. 53–54. – (Серія «Журналістика»).

5. *Габар Н.* Політичний портрет Української держави на сторінках «New York Times» / Н. Габар // Вісн. Львів. ун-ту. – 1993. – Вип. 18: Українська журналістика: формування сучасного обличчя. – С. 36–41. – (Серія «Журналістика»).

6. *Гриценко О.* Криве дзеркало іміджу України та українців [Електронний ресурс] / О. Гриценко // Режим доступу: URL: <http://dialogs.org.ua/gu/cross/page1819.html>. – Назва з екрана.

7. *Дзюба Є.* Медіа-імідж країни: українська проблематика в іноземних

ЗМІ [Електронний ресурс] / Є. Дзюба // Режим доступу: URL: <http://dialogs.org.ua/ru/cross/page1819.html>. – Назва з екрана.

8. Зубик О. Імідж України: погляд з-за меж [Електронний ресурс] / О. Зубик // Режим доступу: URL: http://experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=11063. – Назва з екрана.

9. Леонов А. Мониторинг российских СМИ – взгляд из Киева (август – сентябрь 1999 г.) / А. Леонов // Российско-украинский бюллетень. – М. ; К., 1999. – № 2. – С. 36–42.

10. Міжнародний імідж України: міфи й реалії / Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова [Електронний ресурс] // Режим доступу: URL: <http://www.ucseps.org/ua>. – Назва з екрана.

11. Чабан Н. Образ Украины в свете концептуальных метафор (на материале публикаций газеты «The New York Times») // Вісн. Черкас. ун-ту. – 1997. – Вип. 3. – С. 49–56. – (Серія «Філологічні науки»).

12. Яким є міжнародний імідж України сьогодні / Всеукраїнська громадська Місія «Україна-відома» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: www.ukrcognita.com.ua. – Назва з екрана.